

نظرسنجی از اعضاء هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران در رابطه با مشکلات دانشگاه و دانشکده‌ها آبان و آذر ماه ۷۶

دکتر محمدرضا ظفرقندی، استادیار جراحی، ریاست دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران

دکتر اکبر فتوحی، پزشک عمومی

دکتر سید احمد رضائی، دستیار پزشکی اجتماعی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر خسرو صادق نیت حقیقی، پزشک عمومی

دکتر رامین مهرداد، دستیار طب کار، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران

An Opinion Poll of the Faculty Members of Tehran University of Medical Sciences about the Problems of the University and Faculties, November and December 97 ABSTRACT

The poll was designed to let the management system of the university know about the opinions, criticisms and suggestions of the faculty members and create a sense of cooperation and promote the level of relationships. In November and December 1997, short after the new Chancellor of the University was selected, the poll was conducted by the new board to reach the above goals. In this survey, all the faculty members of the University were questioned about the problems they faced in the University. A questionnaire of 23 questions in two pages was given to them and was returned by mail. About 47.5% of the questionnaires were returned. Analysis of the results showed that a significant majority (93%) of the respondents believed that Tehran University should be the best University of Medical Sciences in Iran, and that it does have the capability to be so, however, a majority (66%) of them claimed that it is not so at the present.

A significant majority of the respondents believed that education and research are the two most important duties of the University, and the health, treatment, and cultural duties rank next. Except for the Medicine and Health Faculties others were not satisfied with their status at the University. The satisfaction of the faculty members with educational and research performance of the faculties was questioned; the results varied in different faculties. Dissatisfaction with research status was most obvious. Forty-six and 25 percent of the staff in the faculty of medicine were satisfied with educational and research performance of their faculty, respectively. The teaching staff were also questioned about their problems; the most important of which was shown to be that of convenience. More than 90% of respondents stated that opinion poll is an appropriate way to relate the Management of the University to the faculty members and emphasized on holding periodic sessions with the Chancellor of the University and personal visits to him.

Key Words: Opinion poll; Faculty members; Tehran University of Medical Sciences

چکیده

این طرح جهت آشنایی سیستم مدیریت دانشگاه با نظرات، انتقادات و پیشنهادات اعضای هیأت علمی دانشگاه و ایجاد حس همکاری و ارتقاء سطح روابط طراحی شد. اندکی پس از تغییر ریاست دانشگاه، این طرح توسط سیستم مدیریت جدید دانشگاه در آبان و آذر ماه ۷۶ جهت دستیابی به اهداف مذکور اجراء گردید. در این طرح تمامی اعضای هیأت علمی در مورد مسائل و مشکلات موجود در دانشگاه و دانشکده‌ها مورد پرسش واقع شدند. پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۲۳ سؤال در دو صفحه در اختیار اعضای هیأت علمی قرار گرفت و بازگشت فرمها از طریق پست بوده است. حدوداً ۴۷/۵٪ از پرسش‌شوندگان به سؤالات پاسخ دادند. در بررسی نتایج اکثریت قاطع (۹۳٪) پاسخ‌دهندگان معتقد بودند که دانشگاه تهران باید بهترین دانشگاه علوم پزشکی در کشور باشد و توانائی رسیدن به این مرحله را نیز دارا می‌باشد ولی اکثریت (۶۶٪) این افراد اعتقاد داشتند که در حال حاضر چنین وضعیتی وجود ندارد.

اکثریت قابل توجهی از پاسخ‌دهندگان وظایف اصلی دانشگاه را وظیفه آموزشی و پژوهشی می‌دانند و وظایف بهداشتی، درمانی و فرهنگی را در مراحل بعدی قرار داده‌اند. در مورد جایگاه دانشکده‌ها در دانشگاه بجز دانشکده بهداشت و پزشکی سایر دانشکده‌ها ابراز نارضایتی کرده‌اند.

رضایت اعضای هیأت علمی دانشگاه از عملکرد آموزشی و پژوهشی دانشکده‌ها مورد پرسش قرار گرفت که در مجموع نتایج آن در دانشکده‌های مختلف متغیر بوده است. به طور بارزی نارضایتی از عملکرد پژوهشی، بیشتر خود را نشان می‌دهد. ۴۶ درصد از اعضای هیأت علمی دانشکده پزشکی از عملکرد آموزشی و ۲۵ درصد از عملکرد پژوهشی دانشکده متبوع خود اعلام رضایت کرده‌اند. از هیأت علمی در مورد مشکلاتشان سؤال شده است که بزرگترین مشکلی که ذکر شده است مسائل رفاهی بوده است. به منظور ارتباط با مدیریت دانشگاه بیش از ۹۰٪ پاسخ‌دهندگان نظرخواهی راهی مناسب در برقراری ارتباط میان مدیریت دانشگاه و اعضای هیأت علمی دانسته و بر برگزاری جلسات متناوب با ریاست دانشگاه و ملاقات حضوری نیز تأکید کرده‌اند.

لغات کلیدی: نظرسنجی؛ اعضای هیأت علمی؛ دانشگاه علوم پزشکی تهران

مقدمه

دانشگاه علوم پزشکی تهران بعنوان قدیمی‌ترین و بزرگترین دانشگاه علوم پزشکی در کشور، مجموعه عظیمی از امکانات بالقوه و نیروهای انسانی از جمله دانشجویان، کارمندان و اعضای هیأت علمی را در خود جای داده است که هر گروه ویژگیهای خاص خود را دارا می‌باشد. بی‌شک مدیریت در چنین سیستمی بسیار مشکل بوده و ابزارهای متفاوتی را می‌طلبد. در هر سیستم مدیریتی آشنایی با نظرات، انتقادات و پیشنهادات عناصر سیستم از لوازم مدیریت می‌باشد. علاوه بر آن ایجاد حس همکاری و اعتماد متقابل بین عناصر سیستم و افزایش سطح انگیزش آنها تأثیر بسزایی در کارایی و بهره‌وری سیستم خواهد داشت. از میان گروههای فوق اعضای هیأت علمی ویژگیهای منحصر بفردی دارند که ایشان را از سایر گروهها متمایز می‌گرداند. سطح بالاتر معلومات، اطلاعات و مدرک تحصیلی؛ حضور طولانی مدت در دانشگاه؛ بعدد داشتن وظایف آموزشی و پژوهشی و داشتن ارتباط تنگاتنگ با دانشجویان بعنوان هسته اصلی فعالیت دانشگاه قسمتی از این ویژگیها را تشکیل می‌دهد. با توجه به مسائل فوق و به منظور آشنایی هر چه بیشتر با نظرات اعضای هیأت علمی و برانگیختن حس همکاری و اعتماد متقابل و بعنوان اولین گام در جهت اصلاح ساختار رابطه بین مدیریت دانشگاه با اعضای هیأت علمی طرح فوق طراحی و به مرحله اجراء درآمد.

روش و مواد

مجموعه اعضای هیأت علمی دانشگاه بنا بر لیست اداره خدمات ماشینی، شامل ۱۱۸۸ عضو می‌باشد. در این طرح بمنظور برقراری ارتباط با تمامی آنها و استفاده از نظراتشان و پرهیز از اتلاف بخشی از اطلاعات و نظرات، نمونه‌گیری انجام نشده و تمامی اعضای هیأت علمی دانشگاه مورد پرسش قرار گرفتند. پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۲۳ سؤال در دو صفحه به همراه توضیحاتی در مورد اهداف، روش کار و چگونگی استفاده از نتایج برای هر فرد تهیه گردید. همچنین یک پاکت سفید تمبردار دارای آدرس گیرنده جهت برگرداندن پاسخها به مجموعه سؤالات ضمیمه شد. دو پاکت فوق بر اساس لیست مرکز آمار و خدمات ماشینی دانشگاه توسط یک پزشک به افراد داده شد. در صورت عدم حضور افراد پرسشنامه‌های باقیمانده در اختیار گروههای مختلف آموزشی و آموزش بخشهای

مختلف بیمارستانها قرار گرفت. با توجه به مواردی چون: اشکالات احتمالی در لیست مذکور، تغییر محل خدمتی، باز نشسته شدن، مسافرت خارجی و سایر علل به نظر می‌رسد که حدوداً ۱۰۰۰ عدد پرسشنامه به دست اعضاء هیأت علمی رسیده باشد یک هفته پس از شروع ارسال پرسشنامه‌ها، بازگشت فرمها آغاز شده و تقریباً به مدت ۲ ماه ادامه یافت. در انتها تعداد ۴۷۵ پرسشنامه پر شده به دفتر روابط عمومی دانشگاه عودت داده شد که آنالیز نهایی طرح بر روی همین تعداد انجام گرفت.

نتایج

در انتها تعداد ۴۷۵ پرسشنامه عودت داده شد که بیانگر میزان

جدول ۱- نظر اعضاء هیأت علمی در مورد عمده‌ترین مشکلات هر دانشکده

پزشکی	اشکالات مدیریتی	مشکلات مالی	عدم قانونمندی	عدم برنامه‌ریزی	عدم توجه به مسائل آموزشی
	(۳۳/۷)	(۱۸/۲)	(۱۵/۸)	(۱۰/۶)	(۷/۳)
دندانپزشکی	عدم قانونمندی	عدم وجود فضای آموزشی کافی	مشکلات مالی	اشکالات مدیریتی	تعداد دانشجوی
	(۳۴/۲)	(۲۵/۷)	(۲۵/۷)	(۱۴/۲)	(۱۴/۲)
داروسازی	اشکالات مدیریتی	عدم وجود فضای آموزشی کافی	عدم برنامه‌ریزی		
	(۲۳/۵)	(۲۳/۵)	(۲۳/۵)		
بهداشت	اشکالات مدیریتی	مشکلات مالی	عدم قانونمندی	ضعف علمی اعضاء	عدم وجود فضای کافی آموزشی
	(۲۲/۲)	(۱۷/۷)	(۱۱/۱)	(۱۳/۳)	(۸/۸)
پرستاری و مامائی	عدم قانونمندی	اشکالات مدیریتی	مشکلات مالی	تعداد دانشجوی	
	(۲۸)	(۲۴)	(۱۶)	(۱۲)	
توانبخشی	عدم برنامه‌ریزی	مشکلات مالی	عدم قانونمندی	اشکالات مدیریتی	عدم وجود فضای کافی آموزشی
	(۳۷/۵)	(۳۱/۲)	(۳۱/۲)	(۲۵)	(۱۸/۷)
پیراپزشکی	عدم وجود فضای کافی آموزشی	مشکلات مالی			
	(۶۰)	(۴۰)			
ابوریحان	مشکلات مدیریتی	ادغام وزارتخانه‌ها	عدم توجه به مسائل آموزشی		
	(۱۶/۷)	(۱۶/۷)	(۱۶/۷)		

اختصاص داده‌اند.

سؤالی در مورد عمده‌ترین مشکلات هر یک از دانشکده‌ها مطرح شده است که نتایج آن در جدول ۱ دیده می‌شود. در پاسخ به سؤال در مورد عملکرد آموزشی دانشکده‌ها نظر اعضاء هیأت علمی دانشکده‌ها بسیار متغیر بوده است که در این بین مجتمع ابوریحان و دانشکده پیراپزشکی با ۱۰۰٪ بیشترین میزان رضایت را اعلام کرده‌اند. دانشکده پزشکی ۴۶٪ رضایت داشته‌اند. عمده‌ترین مشکل آموزشی هر یک از دانشکده‌ها در جدول ۲ مشاهده می‌شود. در پاسخ به سؤالی در مورد عملکرد پژوهشی دانشکده‌ها رضایت پاسخ‌دهندگان کمتر بوده و در این میان دانشکده بهداشت با ۷۱٪ و

در پاسخ به سؤال مهمترین وظیفه دانشگاه، اکثریت واضیحی از پاسخ‌دهندگان (۷۲٪) وظیفه اول دانشگاه را آموزش و حدود ۶۰٪ وظیفه دوم دانشگاه را پژوهش عنوان داشته‌اند. در مجموع درصد کسانی که آموزش را جزء اولویت‌های اول یا دوم دانشگاه قلمداد کرده‌اند به بیش از ۹۰٪ می‌رسد. در پاسخ به سؤال مناسب بودن جایگاه دانشکده‌ها، اعضاء هیأت علمی دانشکده بهداشت با ۸۴٪ و پزشکی با ۶۱٪ جایگاه دانشکده خود را مناسب ارزیابی کرده‌اند. در بقیه دانشکده‌ها کمتر از ۵۰٪ از پاسخ‌دهندگان نسبت به جایگاه دانشکده خود در دانشگاه رضایت داشته‌اند. در این میان دانشکده توانبخشی با ۶٪ و مجتمع ابوریحان با ۰٪ کمترین نسبت را بخود

در پاسخ به سؤال دیگری پاسخ‌دهندگان بزرگترین مشکل خود را به عنوان یک عضو هیأت علمی «مشکلات رفاهی» (۴۳٪) عنوان کرده‌اند و موارد دیگری چون «تنزل شأن هیأت علمی»، «عدم وجود فرصت مطالعاتی» و «عدم وجود فضای مناسب» با فاصله زیادی نسبت به «مشکلات رفاهی» رتبه‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند.

پیراپزشکی با ۷۰٪ بیشترین و دندانپزشکی با ۹٪ و مجتمع ابوریحان با ۰٪ کمترین درصد رضایت از عملکرد پژوهشی را بخود اختصاص داده‌اند. در دانشکده پزشکی تنها ۲۵٪ از اعضای هیأت علمی از عملکرد پژوهشی دانشکده خود اظهار رضایت کرده‌اند. عمده‌ترین مشکلات پژوهشی هر یک از دانشکده‌ها در جدول ۳ دیده می‌شود.

جدول ۲- نظر اعضای هیأت علمی در مورد عمده‌ترین مشکلات آموزشی هر دانشکده

پزشکی	ضعف امکانات آموزشی	عدم برنامه ریزی آموزشی	عدم منابع علمی کافی	اشکالات مدیریتی	تعداد دانشجو
دندانپزشکی <td>ضعف امکانات آموزشی (۲۴/۷)</td> <td>عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۱۹/۲)</td> <td>تعداد دانشجو (۹/۹)</td> <td>اشکالات مدیریتی (۱۰/۶)</td> <td>(۸/۵)</td>	ضعف امکانات آموزشی (۲۴/۷)	عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۱۹/۲)	تعداد دانشجو (۹/۹)	اشکالات مدیریتی (۱۰/۶)	(۸/۵)
دارو سازی <td>عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۲۳/۹)</td> <td>عدم منابع علمی کافی (۱۱/۷)</td> <td>عدم نظارت در کیفیت آموزشی (۱۱/۷)</td> <td>تعداد دانشجو (۱۲/۲)</td> <td></td>	عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۲۳/۹)	عدم منابع علمی کافی (۱۱/۷)	عدم نظارت در کیفیت آموزشی (۱۱/۷)	تعداد دانشجو (۱۲/۲)	
بهداشت <td>ضعف امکانات آموزشی (۲۶/۶)</td> <td>عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۲۰)</td> <td>عدم آموزش برای هیأت‌علمی (۸/۸)</td> <td>عدم انگیزه در استاد و دانشجو (۶/۶)</td> <td></td>	ضعف امکانات آموزشی (۲۶/۶)	عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۲۰)	عدم آموزش برای هیأت‌علمی (۸/۸)	عدم انگیزه در استاد و دانشجو (۶/۶)	
پرستار و مامائی <td>ضعف امکانات آموزشی (۲۰)</td> <td>اشکالات مدیریتی (۱۶)</td> <td>تعداد دانشجو (۱۲)</td> <td></td> <td></td>	ضعف امکانات آموزشی (۲۰)	اشکالات مدیریتی (۱۶)	تعداد دانشجو (۱۲)		
توانشی <td>اشکالات مدیریتی (۳۷/۵)</td> <td>عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۲۵)</td> <td>عدم آموزش برای هیأت‌علمی (۱۸/۷)</td> <td>عدم توجه به مشکلات (۱۲/۵)</td> <td>عدم نظارت در کیفیت آموزشی (۱۲/۵)</td>	اشکالات مدیریتی (۳۷/۵)	عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۲۵)	عدم آموزش برای هیأت‌علمی (۱۸/۷)	عدم توجه به مشکلات (۱۲/۵)	عدم نظارت در کیفیت آموزشی (۱۲/۵)
پرازشکی <td>ضعف امکانات آموزشی (۳۰)</td> <td>عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۱۰)</td> <td>کمبود کار تخصصی (۱۰)</td> <td></td> <td></td>	ضعف امکانات آموزشی (۳۰)	عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۱۰)	کمبود کار تخصصی (۱۰)		
ریحان <td>اشکالات مدیریتی (۳۳/۳)</td> <td>عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۳۳/۳)</td> <td>عدم توجه به مشکلات (۱۶/۷)</td> <td></td> <td></td>	اشکالات مدیریتی (۳۳/۳)	عدم برنامه‌ریزی آموزشی (۳۳/۳)	عدم توجه به مشکلات (۱۶/۷)		

جدول ۳- نظر اعضای هیأت علمی در مورد عمده‌ترین پژوهشی هر دانشکده

پزشکی	ضعف امکانات	مشکلات مدیریتی	نبودن دانش کافی	عدم انگیزه	رابطه‌بازی	عدم اعتقاد به ضرورت تحقیق
دانشکده پزشکی <td>(۴۳/۶)</td> <td>(۲۱/۳)</td> <td>(۱۲)</td> <td>(۸/۵)</td> <td>(۶/۸)</td> <td>(۵/۸)</td>	(۴۳/۶)	(۲۱/۳)	(۱۲)	(۸/۵)	(۶/۸)	(۵/۸)
فوسازی <td>(۴۸/۵)</td> <td>(۳۱/۴)</td> <td>(۱۷/۱)</td> <td>(۱۴/۲)</td> <td>(۱۴/۲)</td> <td></td>	(۴۸/۵)	(۳۱/۴)	(۱۷/۱)	(۱۴/۲)	(۱۴/۲)	
بافت <td>(۴۷)</td> <td>(۱۷/۶)</td> <td>(۵/۸)</td> <td>(۵/۸)</td> <td>(۵/۸)</td> <td>(۵/۸)</td>	(۴۷)	(۱۷/۶)	(۵/۸)	(۵/۸)	(۵/۸)	(۵/۸)
پارای و مامائی <td>(۳۵/۵)</td> <td>(۲۲/۲)</td> <td>(۱۱/۱)</td> <td>(۹/۱)</td> <td></td> <td></td>	(۳۵/۵)	(۲۲/۲)	(۱۱/۱)	(۹/۱)		
تیخشی <td>(۲۸)</td> <td>(۱۶)</td> <td>(۱۲)</td> <td>(۸)</td> <td></td> <td></td>	(۲۸)	(۱۶)	(۱۲)	(۸)		
پژشکی <td>(۶۲/۵)</td> <td>(۱۸/۷)</td> <td>(۱۸/۷)</td> <td>(۱۶/۶)</td> <td></td> <td></td>	(۶۲/۵)	(۱۸/۷)	(۱۸/۷)	(۱۶/۶)		
ریحان <td>(۶۰)</td> <td>(۳۰)</td> <td>نبودن دانش کافی (۲۰)</td> <td></td> <td></td> <td></td>	(۶۰)	(۳۰)	نبودن دانش کافی (۲۰)			
<td>(۳۳/۳)</td> <td>(۳۳/۳)</td> <td>نبودن دانش کافی (۳۳/۳)</td> <td></td> <td></td> <td></td>	(۳۳/۳)	(۳۳/۳)	نبودن دانش کافی (۳۳/۳)			

پزشکی حضور در این دانشگاه جهت اعضاء هیأت علمی هنوز از امتیاز خاصی برخوردار است. مجموع مسائل ذکر شده بیانگر علاقه هیأت علمی به ارتقاء وضعیت موجود بوده و می‌توان به همراهی و همکاری این قشر در حرکت دانشگاه بسوی موقعیت شایسته امید بست. از دید پاسخ دهندگان مهم‌ترین وظیفه دانشگاه را آموزش و پژوهش تشکیل می‌دهد و بقیه مسائل با فاصله زیاد از دو مورد اول قرار دارند. این نکته بیانگر عدم موافقت با ادغام وظایف آموزشی و اجرایی برای دانشگاه بوده و کم‌رنگ شدن جایگاه آموزش و پژوهش در ساختار دانشگاه‌های علوم پزشکی موجبات نگرانی اعضاء هیأت علمی را فراهم آورده است. در مجموع بنظر می‌رسد که پرداختن ابعاد آموزشی و پژوهشی در دانشگاه بعنوان یکی از اهداف اساسی باید مد نظر قرار گیرد. در این بین اعضاء هیأت علمی در دانشکده‌های مختلف در مورد عملکرد آموزشی نسبت به عملکرد پژوهشی رضایت بیشتری داشته و این مسئله بیانگر دقت هر خور توجه ایشان به کاستیهای موجود در سیستم پژوهش دانشگاه و دانشکده‌ها می‌باشد ذکر مشکلات رفاهی بعنوان بزرگترین مشکل توسط هیأت علمی که بازتابی از وضعیت اجتماعی - اقتصادی کنونی جامعه می‌باشد باید مورد توجه خاص قرار گیرد و هرگونه بهبود در وضعیت رفاهی می‌تواند بواسطه افزایش رضایت و آرامش فکری ایشان موجبات تغییر در وضعیت موجود را فراهم آورد. امید است با همکاری و همیاری اعضاء محترم هیأت علمی دانشگاه در جهت تحول بهینه و تعالی منزلت دانشگاه به جایگاه واقعی و شأن حقیقی دانشگاه علوم پزشکی تهران در مجامع ملی و بین‌المللی دست یابیم.

منابع

- 1- Francis C. Dane, Research Methods. Books/Cole Publishing company, 1990.
- 2- P. Armitage - G. Berry. Statistical Methods in Medical Research, 2nd Edition, Blackwell scientific publications, 1988.
- 3- Douglas G. Altman, Practical statistics for medical research, 11th

عمده‌ترین مشکل دانشگاه از دید پاسخ دهندگان به ترتیب «مشکلات مدیریتی» (۳۲٪)، «عدم رعایت قانون» (۲۵/۴٪)، «مشکلات مالی» (۱۸/۲٪) و «عدم برنامه‌ریزی» (۱۱/۶٪) بوده است.

در انتها بیش از ۹۰٪ از پاسخ‌دهندگان انجام نظر خواهی را راهی مؤثر در برقراری ارتباط بین اعضاء هیأت علمی و ریاست دانشگاه دانسته‌اند و روشهای دیگری نیز پیشنهاد داده‌اند. به عنوان مثال ۴۱٪ از آنها خواهان برگزاری ملاقات‌های حضوری و جلسات متناوب با ریاست دانشگاه بوده‌اند.

بحث

میزان پایین پاسخ‌های برگشتی می‌تواند ناشی از عوامل متعددی باشد که در جای خود نیاز به بررسی و تجزیه و تحلیل دارد. البته بین میزان پاسخ‌دهندگان در دانشکده‌های مختلف و سطوح علمی آنها تفاوت معنی‌داری وجود نداشت.

پاسخ دهندگان اعتقاد دارند که دانشگاه علوم پزشکی تهران باید بهترین دانشگاه علوم پزشکی در کشور باشد و به توانایی مجموعه دانشگاه برای رسیدن به این جایگاه اعتقاد دارند هر چند که معتقدند که در حال حاضر چنین وضعیتی وجود ندارد. در مجموع بنظر می‌رسد که از وضعیت دانشگاه رضایت چندانی نداشته و در عین حال خواهان تغییر وضعیت به سمت مطلوب می‌باشند علی‌رغم عدم رضایت از وضعیت موجود، اکثریت افراد از عضویت به عنوان هیأت علمی دانشگاه رضایت دارند و می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به شرایط موجود و در مقایسه با سایر دانشگاه‌های علوم

Ed, Chapman of hall, 1994.

۴. ا. ان. اویپهایم، طرح پرسشنامه و سنجش نگرشها - ترجمه مرضیه کریم‌نیا، انتشارات آستان قدس - ۱۳۶۹
۵. پیل استابلتون، شیوه نگارش مقالات پژوهشی - ترجمه شعله بیدگل، چاپ اول، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۲.